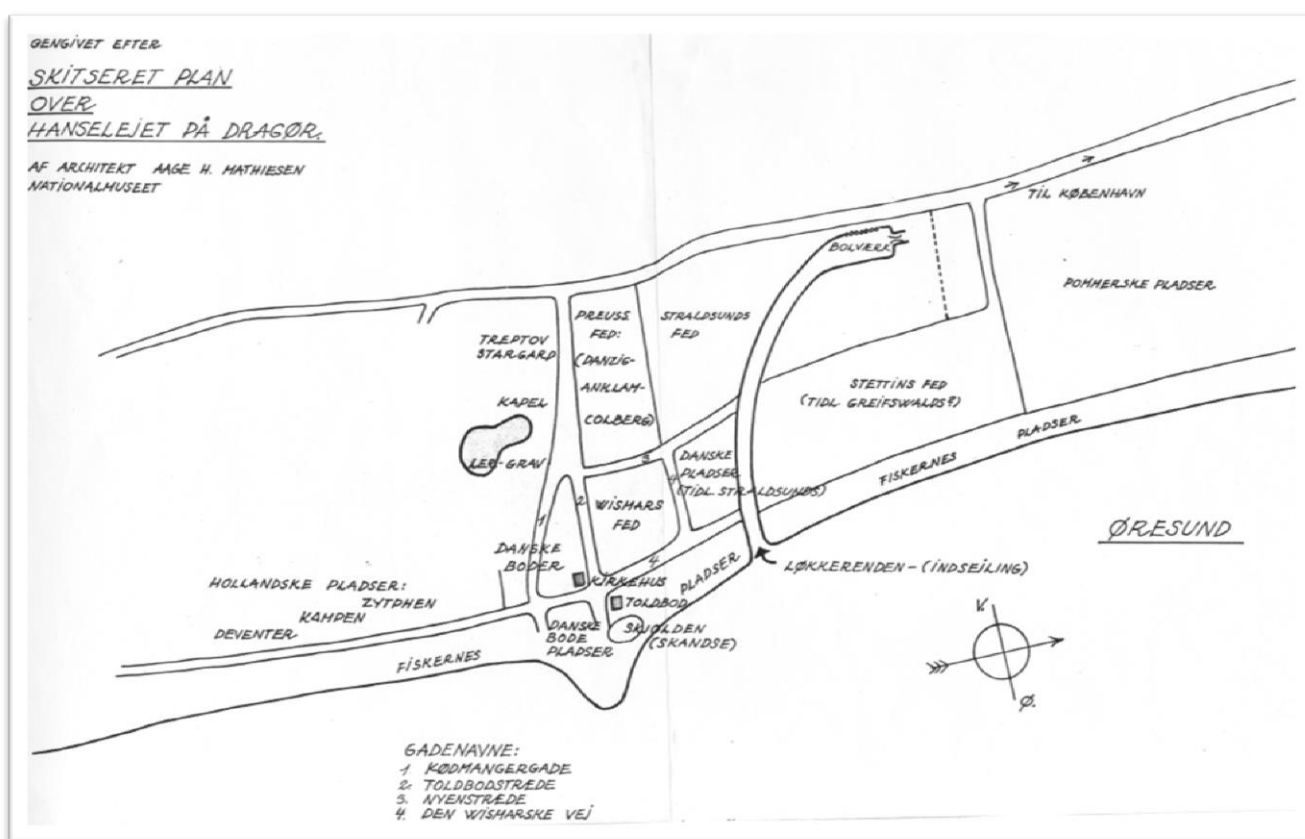

Fra sildemarked til by

Dragørmarkedet opstår som et sildemarked i 1300-tallet. Hvert år i perioden fra juli til oktober etableres en omfattende markedsplads i det område, hvor Dragør by ligger i dag. Markedet strækker sig dog langt nord for den gamle bydel.

Købmænd fra hele Nordeuropa kommer hertil for at opkøbe saltede sild, der kan afsættes til brug i den fastetid, der som er en del af den katolske tro praktiseres i mange europæiske lande.

Markedet er velorganiseret og der er regler for de enkelte handelsbyers områder ("fed"). Deres præcise placering og udstrækning kender vi dog ikke, men ud fra oplysninger i de bevarede kilder, er det muligt at give et bud på et kort over lejjet.

Selv om Dragørlejjet summede af liv i sildetiden, var Dragør ikke dengang en egentlig by.

Når fiskerne og handelsfolkene var taget hjem, var der ikke meget aktivitet på stranden, før næste års sæson startede.

I 1420'erne gav kongen lov til, at boderne fra markedet måtte stå vinteren over, og dermed kan vi altså regne med, at sådan var det ikke indtil da.

Kilderne fortæller, at der var gader på markedspladsen – nogen af dem navngivne. Fra de arkæologiske udgravninger ved vi, at der blev bygget faste huse.

Markedet får også sine egne institutioner, der etableres i faste bygninger. Omkring 1430 er der fast toldbod og på omkring samme tid opstår det herberg, som er forløber for kroen ved havnen. Gråbrødre-klosteret i København får tilladelse til at opføre et kapel eller anden form for kirkelig bygning bag herberget.

Københavnske slagtere får lov at opstille 25 boder hvorfra de sælger "flået kød" på Dragørlejet. I 1455 sælger en Andres Kock sine boder ved Toldbodstræde med tilhørende hus, så på dette tidspunkt eksisterer altså en fast bebyggelse.

Om der er en fastboende befolkning, ved vi ikke. Men det er sandsynligt, at enkelte folk, der ikke direkte har haft med markedet at gøre, har boet i Dragør hele året. Foruden det sæsonbestemte sildefiskeri, har man kunnet gøre andre fangster.

Den glidende overgang fra en markedsplads med midlertidig bebyggelse, til et mere reguleret område, hvor der er faste bygninger og institutioner med fællesfunktioner, er tilsvarende udviklingen i Falsterbo og Skanör. Her er der begge steder en bydannelse med en hjemmehørende befolkning side om side med markedet, men der ikke tale om, at den permanente by dannes som et nyt "lag" ovenpå markedets fed-struktur.

Dragørmarkedets afvikling

I 1500-tallet mister Dragørmarkedet sin betydning. Det forklares dels ved at sildebestanden i Sundet går tilbage, dels på grund af den manglende efterspørgsel efter sild som fødevarer efter reformationen har ændret den religiøse praksis mht. faste i mange nordeuropæiske lande.

Politiske faktorer spiller dog også ind. I Danmark søger kongemagten at koncentrere handlen i København, der siden 1400-tallet er blevet kongens faste residensby. I Europa reduceres hanseforbundets indflydelse til fordel for andre handelscentre.

Alligevel bliver nogle byer ved at sende handelsmænd til Dragør. F.eks. opretholder Stralsund sit fed helt frem til 15xx

Samtidig med, at nederlandske bønder får tilladelse til at etablere en koloni i Store Magleby, kommer der altså endnu tyske og måske nederlandske købmænd til Dragør.

Under "grevens fejde" – en slags dansk borgerkrig - i 1536, bliver de få bygninger der er, alle brændt ned.

Handelen på Dragør tager af, men stopper ikke. I løbet af 1500-årene er der stadig en vis aktivitet. Så sent som i 1599 istandsætter byen Stettin sit kompagnihus og flytter boder hertil fra Falsterbo.

Måske begynder de nederlandske bønder i Store Magleby at deltage i handlen. De har privilegier til f.eks. at udføre heste, og bruger sikkert et simpelt havneanlæg ved Dragør til formålet.

Med starten på den nye københavnske handels- og søfartsbydel Christianshavn i 1616, er det dog helt slut med handlen i Dragør. Kongen forbyder simpelthen al handel udenfor København.

Kongen forærer det stettinske fed til kromanden i Dragør, Svend Hansen Gyng.

I 1550'erne sælger kongen nogle af bodepladserne til borgere i København og bebyggelsen koncentrerer om det område, hvor de danske købmænd m.m. har haft deres pladser, dvs. i det, der nu er området omkring Kongevejen, Toldergade, Stettinstræde, Vartovslængen m.m.

I de nederlandske kolonisters privilegier hedder det, at tre familier skal bosætte sig i Dragør og bl.a. stå for at drive herberget.

1600-tallets bydannelse

I løbet af 1600-tallet begynder en lille by langsomt at vokse op omkring havnen. I 1611 kan man i skattelisterne se, at der er registreret 26 faste boliger i Dragør, mens der endnu ligger 17 fiskerboder.

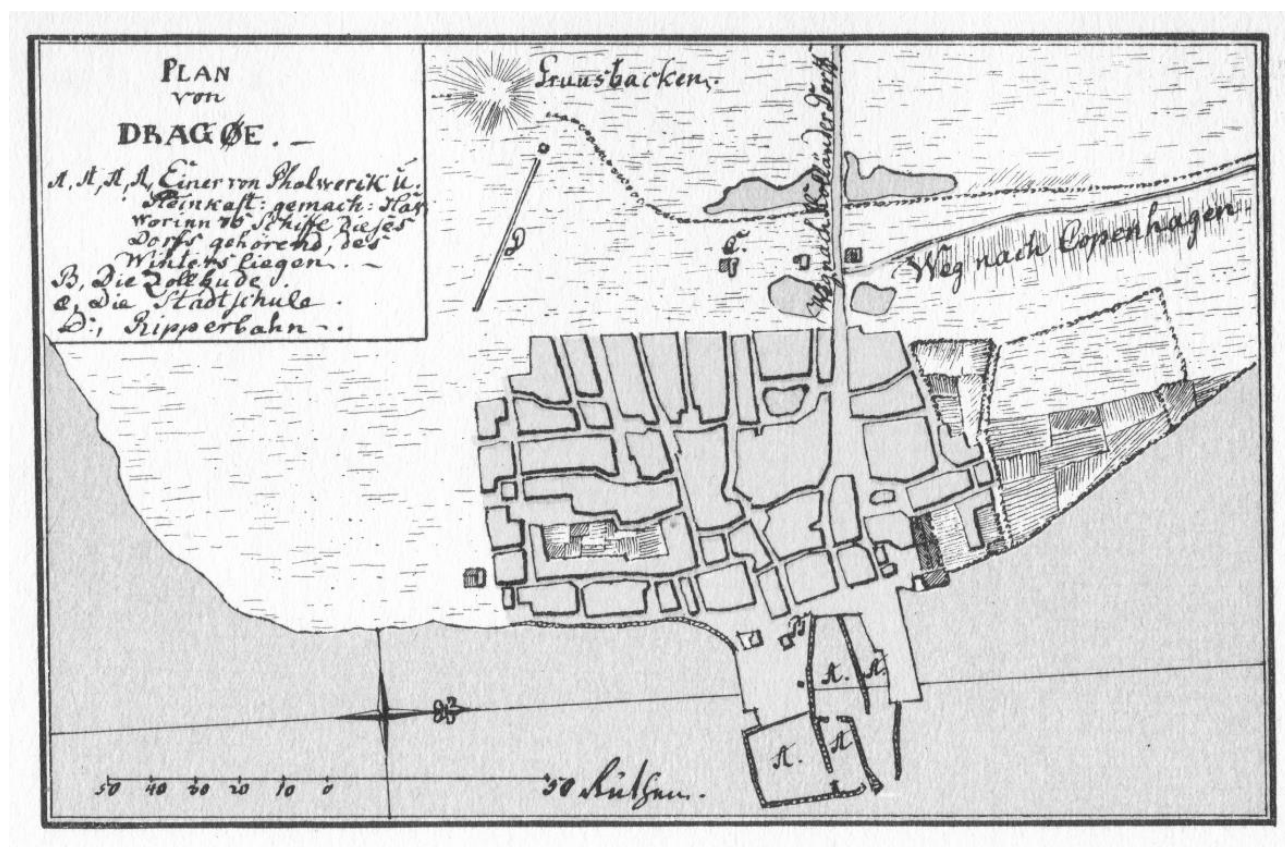
I de kommende årtier vokser tallet, og i 1683 har byen 65 familier. Fiskeri er nok de flestes levevej, men man begynder også at bjerge grundstødte skibe i Sundet, ligesom lodseri har været et erhverv allerede dengang. Endelig bosætter nogle familier udefra – f.eks. fra Store Magleby og Sverige – sig nu i Dragør.

Havnen etableres i begyndelsen af 1600-tallet. I første omgang som udskibningshavn for kreaturer til Saltholm, men antagelig i den tidligste fase også af enkelte Store Magleby-bønder, der sejler med varer, som de opkøber i nærliggende havne, og fragter til København.

Skibsfarten vokser forholdsvis hurtigt. Allerede i midten af 1600-tallet har der været så meget trafik med dragørfartøjer til København, at de københavnske skippere klager over konkurrencen.

En af grundene til, at flere og flere får søfarten som erhverv er det befolkningsoverskud, som i løbet af generationerne opstår i Store Magleby. Kun ét af børnene i en familie kan arve gården, og for de øvrige efterkommere er muligheden for at få en levevej f.eks. at slå sig på skibsfart i Dragør.

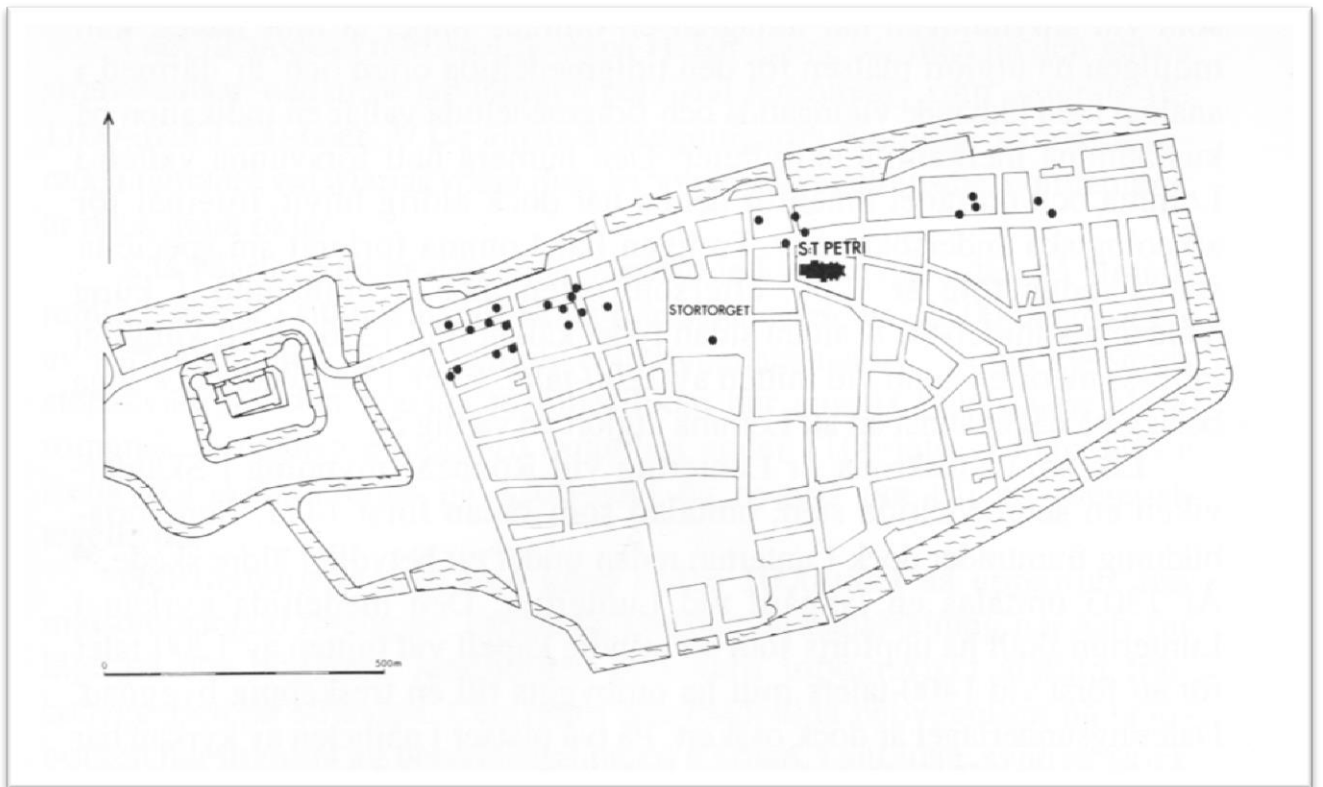
Ved indledningen til 1700-tallet er antallet af familier i Dragør oppe på 135 og man kan nu tale om en egentlig by.

Vi kender som sagt ikke Dragørs byplan i middelalderen, men kan med stor sandsynlighed sige at der som minimum har været et øst-vestgående og et nord-sydgående gadeforløb. Kongevejens gaffelformede afslutning på sit sidste stykke inden havnen, kan stamme fra den tid. Disse gader findes også på det ældste, nogenlunde detaljerede kort over Dragør fra 1785.

Bebyggelsesmønstret med lange, smalle grunde og snævre slipper mellem den nord-sydgående gade og stranden, kendes fra mange andre byer, der er grundlagt i middelalderen.

Eksemplet herunder er fra Malmö.

Konklusion

Dragør har haft en kontinuerlig bosættelse fra etableringen af markedspladsen i 1300-tallet til i dag. Der er en overlappning mellem den sæsonmæssige, markedsrelaterede og den permanente befolkning. Nogle af de gadeforløb, der i den senere fase eksisterer i markedspladsen, går efter alt at dømme igen i vores dages gadenet.

Bortset fra nogle gadeforløb, er der dog i dag ikke nogen fysiske levn fra middelalderens Dragør.

Behov for nye undersøgelser

Langt det meste af vores viden om Dragørs historie i middelalderen er baseret dels på de arkæologiske undersøgelser, dels på Chr. Nicolaisens omfattende arkivstudier.

Det igangværende arbejde med at kortlægge Dragørmarkedets historie i tilslutning til en PhD-afhandling, der bl.a. inddrager ny forskning fra hele Nordeuropa, vil give os flere oplysninger, der kan understøtte fortællingen om den lange og ubrudte bosættelse.

Derudover vil det være ønskeligt at lave nye analyser af det arkivalske materiale fra 1600-tallet, først og fremmest med henblik på at fastslå byens udstrækning og struktur i den tidligste fase.

Endelig ville nye arkæologiske undersøgelser kunne supplere vores viden på dette område.